

VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN JAZOLARNI IJRO ETISH DAVRIDA QAYTA JINOYAT SODIR ETILISHINI OLDINI OLISH

Umaralieva Dilshodaxon Nabijonovna

IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar profilaktikasi kafedrasida katta o'qituvchisi

Oqilaxon ahmadova turg'un qizi

Ichki Ishlar Akademiyasi kunduzgi ta'lim

3-o'quv kursi 336-guruh kursanti

Probatsiya faoliyati yo'nalishi

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada voyaga yetmagan shaxslar tomonidan jazoni ijro etish davrida qayta jinoyat sodir etilishining oldini olish masalalari huquqiy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi, Jinoyat-ijroiya kodeksi, "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonun, shuningdek BMTning "Bola huquqlari to'g'risida"gi Konvensiyasi va "Voyaga yetmaganlarga nisbatan odil sudlovni amalga oshirishning minimal standart qoidalari" (Pekin qoidalari) normalari asosida profilaktik mexanizmlar yoritiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, voyaga yetmaganlar o'rtasida qayta jinoyatchilik (retsdiv) asosan ijtimoiy muhitning salbiy ta'siri, oilaviy nazoratning sustligi, ta'lim va kasbga yo'naltirish tizimidagi kamchiliklar hamda psixologik reabilitatsiya ishlarining yetarli emasligi bilan bog'liq. Shu bois jazoni ijro etish jarayonida faqat izolyatsiya emas, balki reabilitatsiya, ijtimoiy moslashtirish va individual profilaktika choralari ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: *voyaga yetmaganlar, qayta jinoyatchilik (retsdiv), jinoyat-ijroiya tizimi, probatsiya xizmati, reabilitatsiya, ijtimoiy reintegratsiya, profilaktika, individual yondashuv.*

АННОТАЦИЯ. В данной статье рассматриваются вопросы предотвращения повторного совершения преступлений несовершеннолетними в период исполнения наказания с юридической и практической точек зрения. Освещены профилактические механизмы на основе Уголовного кодекса Республики Узбекистан, Уголовно-исполнительного кодекса, Закона “О гарантиях прав ребенка”, а также Конвенции ООН о правах ребенка и “Минимальных стандартов справедливого судебного разбирательства в отношении несовершеннолетних” (Пекинские правила).

Анализ показывает, что повторная преступность среди несовершеннолетних в основном связана с негативным воздействием социальной среды, слабым семейным контролем, недостатками в системе образования и профессиональной ориентации, а также с недостаточной работой по психологической реабилитации. Поэтому в процессе исполнения наказания важное значение имеют не только изоляция, но и меры по реабилитации, социальной адаптации и индивидуальной профилактике.

Ключевые слова: *несовершеннолетние, повторная преступность, уголовно-исполнительная система, служба пробации, реабилитация, социальная реинтеграция, профилактика, индивидуальный подход.*

ABSTRACT. This article examines the issues of preventing reoffending by minors during the execution of punishment from both legal and practical perspectives. Preventive mechanisms are analyzed based on the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan, the Criminal Executive Code, the Law “On Guarantees of Children’s Rights,” as well as the UN Convention on the Rights of the Child and the “Minimum Standards for the Administration of Juvenile Justice” (Beijing Rules).

The analysis demonstrates that recidivism among minors is mainly associated with the negative influence of the social environment, weak family supervision, shortcomings in the education and vocational guidance system, and insufficient

psychological rehabilitation measures. Therefore, in the process of executing punishment, not only isolation but also rehabilitation, social adaptation, and individual preventive measures are of paramount importance.

Keywords: *minors, recidivism, criminal-executive system, probation service, rehabilitation, social reintegration, prevention, individual approach.*

Voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etiladigan jinoyatlar nafaqat shaxsning individual rivojlanishiga, balki jamiyat xavfsizligi va ijtimoiy barqarorlikka ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois voyaga yetmaganlar o'rtasida qayta jinoyatchilik (retsidiy)ning oldini olish masalasi zamonaviy jinoyat-huquqiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Voyaga yetmagan shaxslarning jazoni ijro etish jarayonida tuzalishi va jamiyatga qayta integratsiya qilinishi jinoyat-ijroiya tizimining asosiy vazifalaridan biri bo'lib, u insonparvarlik, individuallashtirish va reabilitatsiya tamoyillariga asoslanadi.

Voyaga yetmaganlar tomonidan jazoni ijro etish davrida qayta jinoyat sodir etilishining oldini olish masalasi O'zbekiston Respublikasining milliy qonunchiligi va xalqaro majburiyatlari asosida tartibga solinadi.

Milliy qonunchilik doirasida, avvalo, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi (1994-yil 22-sentyabr) voyaga yetmaganlarning jinoiy javobgarligini alohida bobda belgilab, jazo tayinlashda ularning yoshi, ruhiy rivojlanish darajasi va tuzalish imkoniyatini inobatga olish zarurligini mustahkamlaydi. Bu norma jazoni individuallashtirish prinsipining amaliy ifodasidir.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-ijroiya kodeksi (1997-yil 25-aprel) voyaga yetmagan mahkumlarning jazoni alohida tarbiya koloniyalarida o'tashi, umumiy o'rta ta'lim va kasb-hunar egallashi, shuningdek psixologik yordam bilan ta'minlanishini nazarda tutadi. Mazkur kodeks jazoni ijro etish jarayonida tarbiyaviy va ijtimoiy moslashtirish choralari ustuvorligini belgilaydi.

Bolalarning huquqiy maqomini himoya qilish sohasida Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida (2008-yil 7-yanvar) muhim ahamiyat kasb etib, jinoyat sodir etgan voyaga yetmaganlarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish davlatning majburiy vazifasi ekanini belgilaydi.

Profilaktika mexanizmlarini mustahkamlash maqsadida Voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to'g'risida (2010-yil 29-sentyabr) qabul qilingan bo'lib, unda ichki ishlar organlari, ta'lim muassasalari hamda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan individual profilaktika ishlari olib borish tartibi belgilangan.

Xalqaro-huquqiy asos sifatida Bola huquqlari to'g'risida Konvensiya hamda Voyaga yetmaganlarga nisbatan odil sudlovni amalga oshirishning minimal standart qoidalari (Pekin qoidalari) voyaga yetmaganlarga nisbatan insonparvar va reabilitatsiyaga yo'naltirilgan yondashuvni belgilaydi.

Konstitutsiyaviy darajada esa O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil 30-aprel) inson qadr-qimmati va bola huquqlarining ustuvorligini kafolatlaydi.

Yo'nalish	Rasmiy huquqiy asos	Amalda bajarilayotgan ishlar	Natija va amaliy ahamiyati
Jazoni individuallashtirish	Jinoyat kodeksi 22-sentyabr 1994-yil, Jinoyat-ijroiya kodeksi 25-aprel 1997-yil	Voyaga yetmaganlarga nisbatan yengillashtirilgan va tarbiyaviy yo'naltirilgan jazolar tayinlanmoqda	Jazodan ko'ra tuzatish maqsadi ustuvor bo'lib, qayta jinoyat xavfi kamayadi
Tarbiya koloniyalarida ta'lim	Jinoyat-ijroiya kodeksi 25-aprel 1997-yil	Tarbiya koloniyalarida umumiy o'rta	Savodsizlik kamayadi, ijtimoiy

Yo‘nalish	Rasmiy huquqiy asos	Amalda bajarilayotgan ishlar	Natija va amaliy ahamiyati
		ta’lim maktablari tashkil etilgan	moslashuv kuchayadi
Kasb-hunar o‘rgatish	Prezident farmoni 14-mart 2017-yil	Professional ta’lim markazlari bilan hamkorlikda kasb-hunar kurslari joriy etilgan	Ozodlikka chiqqach ish bilan ta’minlanish imkoniyati oshadi
Probatsiya nazorati	Prezident qarori 7-noyabr 2018-yil	Hududiy probatsiya bo‘linmalari tomonidan nazorat va ijtimoiy yordam	Qayta jinoyat sodir etish ehtimoli pasayadi
Profilaktika ishlari	“Voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonun 29-sentyabr 2010-yil	Ichki ishlar organlari tomonidan individual profilaktika rejalari ishlab chiqiladi	Xavf guruhidagi shaxslar bilan manzilli ishlash kuchayadi
Bola huquqlarini himoya qilish	“Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonun 7-yanvar 2008-yil	Ijtimoiy himoya va reabilitatsiya dasturlari amalga oshirilmoqda	Voyaga yetmaganlarning huquqlari ta’minlanadi
Konstitutsiyaviy kafolatlar	O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 30-aprel 2023-yil	Inson qadr-qimmati va bolalar huquqlari ustuvorligi asosida siyosat yuritilmoqda	Jazoni ijro etishda insonparvarlik ta’minlanadi

Ilmiy tahlillar voyaga yetmaganlar o'rtasida qayta jinoyatchilik quyidagi omillar bilan bog'liqligini ko'rsatadi:

- oilaviy nazoratning sustligi;
- ijtimoiy muhitning salbiy ta'siri;
- ta'lim va kasbga yo'naltirish tizimidagi kamchiliklar;
- psixologik rehabilitatsiya ishlarining yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi.

Shu sababli jazoni ijro etish jarayoni faqat izolyatsiya funksiyasini emas, balki rehabilitatsiya va qayta ijtimoiylashtirish (resotsializatsiya) funksiyasini ham bajarishi lozim.

Amaliy jihatdan quyidagi yo'nalishlar ustuvor hisoblanadi:

1. **Jazoni individuallashtirish** – shaxsning yosh xususiyatlari va psixologik holatini inobatga olish.
2. **Majburiy umumiy o'rta ta'limni ta'minlash** – savodsizlikni kamaytirish va ijtimoiy moslashuvni kuchaytirish.
3. **Kasb-hunar o'rgatish** – kelgusida barqaror bandlikni ta'minlash orqali jinoyatga qaytish ehtimolini pasaytirish.
4. **Psixologik rehabilitatsiya dasturlari** – agressivlik va deviant xulq-atvorni tuzatish.
5. **Probatsiya nazorati** – ozodlikka chiqqandan keyingi davrda ijtimoiy moslashuvni monitoring qilish.
6. **Oila va mahalla institutlari bilan hamkorlik** – ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish.

So'nggi yillarda jazoni ijro etish tizimida olib borilayotgan islohotlar, jumladan jazoni ijro etish muassasalarida tarbiyaviy ishlarni kuchaytirish, professional ta'lim dasturlarini joriy etish hamda probatsiya institutini rivojlantirish, voyaga yetmaganlar o'rtasida jinoyatchilikning kamayish tendensiyasiga xizmat qilmoqda.

Mazkur tizimning samaradorligi normativ-huquqiy bazaning mavjudligi bilangina emas, balki uning kompleks va tizimli qo'llanilishi bilan belgilanadi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasida voyaga yetmaganlar tomonidan jazoni ijro etish davrida qayta jinoyat sodir etilishining oldini olish ko'p bosqichli, kompleks va normativ-huquqiy jihatdan asoslangan tizim asosida amalga oshiriladi.

Ushbu tizim jazoni individuallashtirish, reabilitatsiya, ta'lim va kasb-hunar bilan ta'minlash, psixologik yordam, probatsiya nazorati hamda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining o'zaro uyg'unlashuvi orqali voyaga yetmaganlarning jamiyatga muvaffaqiyatli qayta integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan.

Natijada, qayta jinoyatchilik darajasini pasaytirish, yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish hamda jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi, 22-sentyabr 1994-yil, Lex.uz. <https://lex.uz/docs/111453>
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-ijroiya kodeksi, 25-aprel 1997-yil, Lex.uz. <https://lex.uz/docs/163629>
3. O'zbekiston Respublikasi "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonun, 7-yanvar 2008-yil, Lex.uz. <https://lex.uz/docs/1297315>
4. O'zbekiston Respublikasi "Voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to'g'risida"gi Qonun, 29-sentyabr 2010-yil, Lex.uz. <https://lex.uz/docs/1685726>